

Sobre la població i el futur urbà a Catalunya.

Anna Cabré

DIRECTORA DEL CENTRE D'ESTUDIS DEMOGRÀFICS.

Del 19 al 22 de maig, Barcelona va ser la seu de la Conferència Internacional sobre la Població i el Futur Urbà, que organitzà el Fons de Nacions Unides per a Activitats en Matèria de Població (F.N.U.A.P.). Van participar a les sessions representants de bona part de les ciutats més grans del món, les quals, segons les previsions actuals, comptaran amb aglomeracions de més de quatre milions d'habitants l'any 2.000.

El tret més colpidor de les grans ciutats del món és la seva localització en el mapamundi, ja que, mentre les proporcions més elevades de població urbana es donen en els països industrials, en els països rics, la majoria de les grans ciutats es troba en els països del Tercer Món. Però, quin lloc ocupa Barcelona? Podem veure-la com una de les set grans ciutats europees, com una de les ciutats dels països rics, com una de les ciutats estrictament mediterrànies o, si volem, com una de les dotze grans ciutats dels països mediterranis que voregen el Mare Nostrum. Fins i tot, podem veure-la, finalment, com una intersecció de tots aquests subconjunts. La visió de Barcelona com a gran ciutat, dins un conjunt mundial, és de gran utilitat a l'hora de fer consideracions sobre l'evolució de la població i el futur urbà de Catalunya.

Catalunya és una terra amb un elevat nivell d'urbanització. L'any 1981, 40 municipis comptaven amb més de 20.000 habitants i 16, en tenien més de 50.000. La població urbana, definida com la que resideix als municipis de més de 20.000 habitants, representava el 72,91 per cent de la població, mentre que els residents a municipis

de més de 50.000 habitants representaven, al seu torn, el 60,13 per cent. Les ciutats intermèdies, les que compten entre 5.000 i 20.000 habitants, eren 97 i comptaven amb el 13,66 per cent de la població total; cal considerar que, a Catalunya, contràriament al que es produeix per exemple a alguns altres indrets de l'Estat espanyol, aquest tipus de localitats té, en la gran majoria dels casos, un caràcter marcadament urbà, tant pel mode de vida com pel tipus d'activitat dels habitants. Això vol dir, doncs, que el 86,57 per cent de la població de Catalunya viu a municipis de més de 5.000 habitants i porta un tipus de vida *grosso modo* urbà.

La xarxa de ciutats forma, a Catalunya, un sistema urbà dens i complet que ha estat àmpliament estudiat per diversos autors. Dins aquest sistema ocupa un lloc preponderant, fins i tot aclaparador, la ciutat de Barcelona. Ja a començament de segle, amb el seu mig milió llarg d'habitants, Barcelona era una de les ciutats més grans d'Europa i del món; l'any 1930, superat el milió, ultrapassava lleugerament Madrid i va ser doncs, per uns quants anys, la ciutat més gran de l'Estat espanyol. Malgrat la continuada feblesa del seu creixement natural, les successives allaus immigratòries, procedents del medi rural català o del defora de Catalunya, han portat Barcelona i la seva àrea metropolitana pel damunt dels tres milions d'habitants, concentrant una proporció creixent de la població de Catalunya. Aquesta concentració, aquest creixement diferencial, la grandària de l'aglomeració, ha donat lloc a l'expressió de «macrocefàlia barcelo-

nina» que, com a metàfora patològica, implica una visió negativa de la gran ciutat que és Barcelona dins el petit país que és Catalunya.

I efectivament, des d'un punt de vista teòric, com es pot comprovar aplicant per exemple un clàssic model com ara els **rank size**, Barcelona, i encara més l'aglomeració barcelonina, ha estat, al llarg de tot el segle XX, massa gran com a primera ciutat de Catalunya i alhora com a segona ciutat de l'Estat espanyol. Vol dir això que cal reduir-ne les dimensions, fins a fer-la quadrar amb el model? Potser caldria més aviat, o bé pensar que aquest model no és aplicable a la nostra realitat o bé fer la hipòtesi que Barcelona, que no encaixa teòricament amb els sistemes urbans català i espanyol, pertany en realitat a un sistema urbà més ampli, l'àmbit del qual fóra interessant de determinar.

La gran ciutat és, a la nostra latitud, un fenomen relativament excepcional, fruit d'una història que arrenca sovint de molt lluny. Una majoria de les grans ciutats del Tercer Món són ciutats relativament noves, algunes sense història (com Brasília). D'aquest tipus de gran ciutat en neixaran d'altres, per obra d'una demografia encara galopant, d'un èxode rural sovint provocat per catàstrofes naturals o humanes, de processos d'industrialització planificada o «salvatge» com se n'observen actualment a alguns països del Tercer Món. Però de grans ciutats com Barcelona, als països industrialitzats, sembla que ja no se'n faran, si més no en un futur previsible; només les que ja ho són, de grans, continuaran sent-ho.

I és que la gran ciutat industrial ha entrat en crisi, i per moltes raons. Hi ha, per l'una banda, en l'àmbit mundial, un desplaçament de les activitats industrials intenses en mà d'obra (i/o contaminants) cap a països del Tercer Món que ofereixen uns salaris baixos i una legislació tolerant. Hi ha, per

l'altra banda, en relació amb les activitats no exportables, la generalització d'una tecnologia descentralitzadora i estalviadora de mà d'obra, que fa innecessàries les grans concentracions de treballadors en llocs estratègics. També hi ha, finalment, la pèrdua de competitivitat de les grans ciutats respecte a alguns altres espais del seu àmbit pel que fa a les activitats industrials corrents: el cost de la vida (i doncs els salaris), els preus del terreny, dels serveis, la fiscalitat, són generalment més elevats. Tot això genera una crisi d'identitat que, dins un panorama general de feble o de nul creixement demogràfic, es tradueix en l'estancament o en la regressió del nombre d'habitants, en benefici, sovint, de les ciutats petites o de les mitjanes.

El cas de Barcelona no és diferent. La ciutat pròpiament dita manté pràcticament la mateixa xifra de població des de 1970, i les previsions per a l'any 2.000 mostren xifres clarament decreixents. Els municipis de la Corporació Metropolitana, que havien conegut un formidable creixement fins el 1975, van conèixer una molt notable desacceleració dels creixements (excepte en el cas de Cerdanyola) i fins i tot alguns van perdre habitants (Cornellà de Llobregat, Sant Adrià de Besòs, Molins de Rei). En canvi, les ciutats mitjanes més allunyades del nucli barceloní, o

clarament perifèriques, mantenen generalment, durant el quinquenni 1975-1981, el seu creixement anterior, bo i que sigui més reduït, i en alguns casos el milloren. És a dir, l'aglomeració barcelonina ha estat més colpida per la crisi econòmica i la subsegüent reconversió industrial que no pas el conjunt de les ciutats catalanes i del territori català.

La crisi industrial, que tan dolorosament s'ha fet sentir a Barcelona aquesta darrera dècada, pot tenir, però, un paper depurador de les seves activitats, afavorint precisament una presa de consciència d'aquella especificitat de la gran ciutat, per la història i per la grandària, en la qual no hi ha competència possible. La gran ciutat no és sols una ciutat que ha crescut molt, o massa: és un espai especial, diferent, on, per la seva pròpia massa, pel seu lloc privilegiat en les comunicacions internacionals, per la seva obligada infraestructura, coexisteixen i comuniquen gent de tot origen i activitats de tota mena; és el lloc on, sovint contra tota planificació, coincideixen, encara que sigui en grau de mostra, quasi tota la gamma de les produccions humanes: els béns, els serveis, les ciències, les arts. La gran ciutat és el lloc geogràfic d'una pluralitat que és precisament el brou de cultiu de la innovació, de la creació.

Per tot això, i perquè, de grans ciutats, n'hi ha ben poques, el seu àmbit d'influència és extens, traspasa sovint les fronteres dels estats; en els terrenys, sobretot, de la creació científica, intel·lectual, artística, dels modes de vida, les grans ciutats dels països rics són capdavanteres, creen i llencen les tendències destinades després a la generalització, reuneixen i formen, en algun moment de llurs vides, les persones destinades a distingir-se precisament en aquestes activitats creadores. També els habitants més anònims la visiten amb més o menys freqüència, a la recerca de tot allò que sols la gran ciutat els pot oferir; residència dels ciutadans, la gran ciutat és també el lloc de pas (per molts tipus de motius, per dies o per anys) d'una part important de la població; una comptabilitat demogràfica que considerés la població de fet real (i no la censada, sempre inferior), desmentiria segurament, en molts casos, l'evolució demogràfica poc brillant constatada a partir de les xifres de població de dret. Podem doncs considerar la gran ciutat com un bé rar d'ús col·lectiu, tal com ho són el litoral, la muntanya i els espais culturals.

Aquests aspectes innovadors i «irradiants» de la gran ciutat, de Barcelona en el nostre cas, són capitals de cara al futur. Si, tal com sembla ser, l'evolució de la tecnologia i de la distribució internacional del treball col·loca un país com el nostre davant l'alternativa, per dir-ho d'alguna manera, de «renovar-se o morir», hem de concloure que l'existència d'una gran ciutat com Barcelona, per bé que origini problemes i tingui un cost, econòmic i ecològic, és un element molt favorable per a portar endavant aquest canvi imprescindible. És, en gran mesura, per l'existència de l'aglomeració barcelonina, un cop renovada la seva base econòmica i prioritzades com cal totes aquelles activitats específiques de la molt gran ciutat, que Catalunya es projectarà a aquesta Europa dins la qual cal cercar el sistema urbà en què, sens dubte, Barcelona quedarà.

A.C. □